नैव सिद्धे पुनः पित्रादित्यागग्रहणं व्याख्यातम् । अयाज्यानाञ्जातिकर्मदुष्टानां शूद्रव्रात्यादीनां याजनम् । पितृमातृसुतानामपतितानां त्यागो गृहान्निष्काशनम् । तडागस्यारामस्य चोद्यानोपवनादेर्विक्रयः । कन्यायादूषणमङ्गुल्यादिना योनिविदारणं न तु सम्भोगस्तस्य "सखिभार्य्या कुमारीष्विति" गुरुतल्पसमत्वस्योक्तत्वात् । परिविन्दकयाजनन्तस्य च कन्याप्रदानम् । कौटिल्यङ्गुरोरन्यत्र गुरुविषयस्य तु कौटिल्यस्य सुरापाणसमत्वमुक्तम् । पुनर्व्रतलोपग्रहणं शिष्टाप्रतिषिद्धेष्वपि हरिचरणकमलप्रेक्षणात्प्राक्ताम्बूलादिकन्न भक्षयामित्येवंरूपेषु प्राप्त्यर्थं न तु स्नातकव्रतप्राप्त्यर्थन्तत्र "स्नातकव्रतलोपे च प्रायश्चित्तमभोजनमिति" मनुना लघुप्रायश्चित्तस्य प्रतिपादितत्वात्तथात्मार्थञ्च पाकलक्षणक्रियारम्भः "अघं स केवलम्भुङ्क्ते यः पचत्यात्मकारणादिति" तस्यैव प्रतिषिद्धत्वात् । क्रियामात्रविषयत्वे तु प्रतिषेधकल्पनागौरवं स्यात् । मद्यपायाः स्त्रियोजायाया अपि निषेवणमुपभोगः । स्वाध्यायत्यागो व्याख्यातः अग्नीनाञ्च श्रौतस्मार्त्तानान्त्यागः सुतत्यागः संस्काराद्यकरणम् । बान्धवानाम्पितृव्यमातुलादीनान्त्यागः सति विभवे अपरिरक्षणम् । पाकादिदृष्टप्रयोजनसिद्ध्यर्थमार्द्रद्रुमच्छेदोन त्वाहवनीयपरिरक्षणार्थमपि । स्त्रिया हिंसया औषधेन च जीवनं वर्त्तनं स्त्रीहिंसौषधजीवनम् । तत्र स्त्रीजीवनं नाम भार्य्याम्पण्यभावेन प्रयोज्य तल्लब्धोपजीवनम् स्त्रीधनोपजीवनं वा । हिंसया जीवनम्प्राणिवधेन जीवनम् । औषधजीवनं वशीकरणेन । हिंस्रयन्त्रस्य तिलेक्षुपीडनकरस्य प्रवर्त्तनम् । व्यसनानि मृगयादीन्यष्टादश । आत्मविक्रयोद्रव्यग्रहणेन परदास्यकरणम् । शूद्रसेवनं हीनेषु मैत्रीकरणम् । अनूढसवर्णदारस्य केवलहीनवर्णदारोपयमनम्, साधारणस्त्रीसम्भोगश्च । अनाश्रमे वासः अगृहीताश्रमित्वम् । परपाकरतित्वम् । असच्छास्त्रस्य चार्वाकादिग्रन्थस्याधिगमः । सर्वाकरेषु सुवर्णाद्युत्पत्तिस्थानेषु राजाज्ञयाधिकारित्वम् । भार्य्यायाविक्रयः । चशब्दान्मन्वाद्युक्ताभिचाराऽमतिपूर्व्वलशुनादिभक्षणादेर्ग्रहणम् । एषां गोवधादीनाम्प्रत्येकमुपपातकसंज्ञावेदितव्या" मिता० । उपपापमप्यत्र । "जलोदरं यकृत्प्लीहाशूलरोगव्रणानि च । श्वासजीर्णज्वरच्छर्द्दि भ्रममोहगलग्रहाः । रक्तार्बुदविसर्पाद्या उपपापोद्भवा गदाः" शाता० ।

उपपातिन् त्रि० उप+पत–णिनि स्त्रियां ङीप् । १हठादागते । २अतर्कितोपस्थिते च । "रन्ध्रेपपातिनोऽनर्थाः" हितो०

उपपाद पु० उप+पद–घञ् । १उपपत्तौ । उपगतः पादम् अत्या०समा० । २पादोपगते त्रि० । स्त्रियां गौरा० ङीष् ।

उपपादक त्रि० उपपादयति उप+पद–णिच्–ण्वुल् । उपपत्तियुक्तकारके पद–ण्वुल् । उपपत्तियुक्ते ३युक्तियुक्ते च ।

उपपादन न० उप+पद+णिच् ल्युट् । १युक्त्या समर्थने २सम्यक्प्रतिपादने ३प्राप्तियुक्तकरणे च । "लोहपिण्डं यथा वह्निः प्रविश्य ह्यतिपादयेत् । तथात्वमपि जानीहि गर्भे जीवोपपादनम्" भा० आश्व० १८अ० ।

उपपादित त्रि० उप+पद–णिच्–क्त । १युक्त्या समर्थिते, "उपपादितञ्चैतत् पुरस्तात्" जग० २सम्यक् प्रतिपादिते च

उपपादुक त्रि० उपपद्यते उप+पद–उकञ् । दृष्टकारणनिरपेक्षतया अदृष्टमात्रसहकृतेभ्योऽणुभ्यो जायमाने देवदेहे नारकिदेहे च "हेम० दिव्योपपादुका देवाः" अमरः ।

उपपाद्य त्रि० उप+पद–णिच्–यत् । १युक्त्या समर्थनीये २प्रतिपाद्ये च । ल्यप् । ३उपपत्तियुक्तं कृत्वेत्यर्थे अव्य० ।

उपपुर ब० समीपस्थं पुरं प्रा० स० । पुरसमीपस्थे शाखानगरे । उपपुरे भवः अण् उत्तरपदवृद्धिः । उपपौर तद्भवे त्रि० ।

उपपुराण न० उपतमनुगतं पुराणम् अत्या० स० । व्यासोक्तादष्टाशपुराणसदृशेषु नानामुनिप्रणीतेषु नानाविधेषु पुराणेषु । तानि यथा । आद्यं सनत्कुमारोक्तं नारसिंहमतः परम् २ । तृतीयं वायवीयञ्च ३कुमारेणानुभाषितम् । चतुर्थं शिवधर्माख्यं ४ साक्षान्नन्दीश भाषितम् । दुर्वासोक्तमाश्चर्य्यं ५नारदीयमतः परम् ६ । नन्दिकेश्वरयुग्मञ्च ७, ८तथैवोशनसेरितम् ९, कापिलं वारुणं १० शाम्बं ११ कालिकाह्वयमेव च १२ । माहेश्वरं १३ तथा पाद्मं १४ दैवं १५ सर्व्वार्थसाधकम् पराशरोक्तमपरं १६ मारीचं १७ भास्कराह्वयम् १८ । मल० कूर्मपु० । हेमाद्रौ तु एतद्वचनमन्यथा पठितम् यथा "अन्यान्युपपुराणानि मुनिभिः कथितानि तु । आद्यं सनत्कुमारोक्तं नारसिंहमतःपरम् । तृतीयं नारदप्रोक्तं कुमारेण तु भाषितम् । चतुर्थं शिवधर्माख्यं साक्षान्नन्दीशभाषितम् । दुर्वाससोक्तमाश्चर्य्यं नारदोक्तमतःपरम् । कापिलं मानवं चैव तथैवोशनसेरितम् । ब्रह्माण्डं वारुणं चाथ कालिकाह्वयमेव च । माहेश्वरं तथा शाम्बं सौरं सर्वार्थसञ्चयम् पराशरोक्तमप्रवरं तथा भागवताह्वयम् । इदमष्टादशं प्रोक्तं पुराणं कौर्मसंज्ञितम् । चतुर्द्धा संस्थितं पुण्यं संहितानां प्रभेदतः" । अत्र मुद्रितपुस्तके भागवत